

**ТИЖНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT
UKRAINIENNE**

Число 9 (115), рік видання IV. 26 лютого 1928 р. Ціна 3 фр. (Prix 3fr.)

Париж, неділя, 26 лютого 1928 року.

Читальники наші добре знають нашу позицію в справі жидівської колонізації на Україні.

Ми завжди гостро виступали проти цієї большевицької провокації; що сили нашої з нею боролися, викриваючи злочинність цього ганебного експеримента та голосно попереджаючи про ті страшні наслідки, що він веде за собою.

Пам'ятає кожен, певне, як, намагаючися заховати справжні мотиви злочину на процесі, і не маючи до чого вчепитися, оборона убивці силувалася прикрити свого клієнта цією позицією «Тризуба», і виставляла її, як антисемітизм та заклик до погромів.

З другого боку ніхто не забув і того, якого розголосу здобула собі справа колонізації жидами української землі на сторінках совітської преси, з якою прихильністю ставилася вона до цього проекту та як розмазувала найдрібніші факти, ніби велике «досягнення».

В осени цей галас якось раптом притих і лише в ряди-годи траплялася яка звістка про хід колонізації. І от тепер знову справа ця стає на порядок денний, викликаючи зацікавлення та оживлення в совітських та жидівських колах. Але цього разу підходять до неї трохи з іншого боку

Ще в січні в «Известиях» натрапляємо ми на таку звістку про стан справи на Україні: «земельний фонд майже цілком вичерпано. Року 1928 єсть можливість розселити на землях запасного фонду тільки 1.200 родин». Далі на жалі одного з ініціаторів цього проекту п.

Брагіна сов. влада заявляє, що «не можна примусити українців давати землю жидам» (розстріл всюди наш.) Чути голоси про аграрне перенаселення, земельний голод на Україні. Починають згадувати, що навіть за офіційними большевицькими даними ще на початок 1926 року на Україні було 800.000 селян, що потребували землі. «Мирні відношення» і «співчуття» місцевого населення до жидівських колоністів, що осілися на їх землі, виливаються у криваві заколоти, про які повідомляє європейська преса та що їх деякі деталі наводимо ми за нею і в цьому числі. Харківський совнарком береться до цілої низки заходів, що обмежують колонізацію і говорять про вичерпання колонізаційного фонду на Україні. «Разсвітъ», подаючи справоздання про зібрання, присвячене кризису жидівської колонізації, що відбулося недавно в Парижі, наводить такі подробиці: «на Україні була можливість колонізувати ще 12.000 родин, але колонізацію припинено з політичних причин. На цьому настоював український совнарком, що вважав за необхідне колонізувати на вільних землях безземельне українське населення. І перед цією вимогою поступилася загальна союзна влада». Натомісць виник новий проєкт колонізації жидами Далекого Сходу і на це призначено цілий окремих Бирсько-Бирчанський район з його величезними земельними запасами.

Як бачимо з попереднього, справа жидівської колонізації на Україні безнадійно провалилася. І коли ще сьогодні вона остаточно не припинилася, то всеж ясно, що ми стоїмо вже перед її неминучим кінцем.

Ми можемо тільки привітати давно сподіваний кінець цього надто шкідливого експерименту. Так само, коли серед певних елементів жидівської людности на Україні єсть таки справжнє тяжіння до хліборобства, то можемо тільки радіти з того, що перед цим рухом odkриваються можливості розвиватися, без шкоди для інтересів місцевого населення, на вільних землях Далекого Сходу.

Свого часу нам доведеться певно повернутися ще до підсумків так широко було закроєної большевицької провокації з цією невдалою спробою колонізації жидами української землі, що доходила аж до планів жидівської республіки. А зараз констатуємо тільки одно: і цього разу рація на нашому боці.

І те, що самі наші вороги примушені життям звернути з тієї путі, з якою ми боролися з самого початку, в цьому переконує навіть мало-вірних.

Не раз одмічали ми на сторінках «Тризуба», що на Україні життя живе й здорове сильніше від большевицької теорії; не раз одмічали, як московським попихачам в Харькові приходиться поступатися комуністичними витівками перед волею нашого народу. От і тепер мусять вони признати, що не можна проти волі українців давати землю жидам.

Де-далі, то все частіше і частіше доводиться червоним окупантам поступатися перед тією волею народу, яка безупинно наростає і міцнішає. Прийде час, — перед тією волею прийдеться їм і зовсім з нашої землі уступитися.

Основи конституції УНР.

(Кінець) *

4. Вибори до установчих зборів, відкриття яких було призначено на 9-22 січня 1919 р., через військові події, були відкладені і переведені вже в квітні м. та й то не по всій Україні. За цей час парламентська комісія Ц. Ради закінчила проект повного конституційного закону, який мали розглянути й затвердити установчі збори. Але переворот, dokonаний генералом Скоропадським за допомогою німецького війська, перешкодив цьому. Тому Ц. Рада на останньому засіданні своєму, 29 квітня (нов. ст.), наспіх заслухала й ухвалила проект конституції, або «Статут про державний устрій, права і вольності УНР.» Але не вистачило вже часу на промульгацію й оголошення формальним порядком цього закону і тому він не набрав законної сили. По Статуту верховна влада УНР здійснюється Всенародніми Зборами — органом законодавчим і Радою Народніх Міністрів — органом виконавчим. Верховним представником УНР на правах президента є Голова всенародніх зборів, так, як це було й за Ц. Ради. Склад всенародніх зборів обирається з громадян, не молодше 20-ти років всенароднім голосуванням по 5-ти членній формулі в кількості — один депутат на 100.000 населення. Праця зборів проходить в сесіях, яких повинно бути не менше 2-х на рік. Збори розглядають і затверджують закони, проголошують війну, затверджують міжнародні договори, контролюють Раду міністрів, віддають під суд окремих міністрів, і т. и. Рада Міністрів формується Головою Зборів, який виконує функції Голови Ради, і затверджуються Зборами. Окремі міністри вибираються в склад Ради М-рів цим же порядком і вибувають зі складу Ради, коли їм буде висловлено недовіря. Суд є незалежний від законодавчої і виконавчої влади. Вищою інстанцією суду є Генеральний Суд, обраний всенародніми зборами, він має касаційні функції для всіх судів; він же судить членів всенародніх зборів і міністрів. Конституція признає громадянам всі конституційні свободи, а національним меншостям право національно-персональної автономії. Загалом беру-

---

*) Див. «Тризуб» ч. 8 (114).

чи, конституція Ц. Ради складена на зразок європейських і американських конституцій з де-якими особливостями, як напр., встановлена лише одна палата — всенародні збори. Голові зборів надано функції президента республіки й голови Ради Міністрів. В проекті були й прогалини: не встановлено, на приклад, хто має право виконувати законодавні функції в часу парламентських ферій, не означено території УНР, не включено закону про скасування приватної власности на землю, та інші.

5. Переворот, який стався на Україні 29 квітня 1918 р. основно змінив форму державного ладу: замісто УНР була утворена монархична Українська Держава на чолі з абсолютним монархом, який назвав себе «Гетьманом всієї України». Не дивлячись на комедію обрання гетьманом ген. Скоропадського, не дивлячись на його «присягу на вірність Україні», Скоропадський виявив суть і джерело своєї влади в своїй «грамоті до українського народу», в якій він заявив: «От цією грамотою я оголошую себе гетьманом всієї України». Так міг сказати не обраний народом монарх, а лише той, хто владу свою встановив сам без волі і проти волі народу. Першим кроком гетьмана було скасування всіх законів УНР і роспущення її органів. УНР перестала існувати. Український народ в масах своїх скорився силі німецьких військ тай то не надовго, але влади гетьмана не признав. Скоро в Києві українські політичні партії заклали Національний Союз, який потроху скупчив у собі всі політичні українські партії і громадсько-політичні угруповання. Був один момент, коли здавалося б могло зародитися порозуміння представників народу з гетьманом: навіть було зроблено спробу співробітництва з урядом гетьмана через вступ до Ради Міністрів, з доручення Нац. Союзу, 4-х міністрів з партії с.-ф. Але спроба ця ні до чого не довела. Гетьман роспустив коаліційне міністерство, призначив нове, вже без українців і, нарешті, оголосив в грамоті 14 листопада «федерацію України з Росією», конечною метою якої признав «відновлення єдиної Росії». Ця «федерація», як бачимо, не була подібна до тієї, яку проголошувала у свій час Ц. Рада і яку український народ в своїй державній еволюції вже пережив: ні, це була лише «ширма», за якою ховалася «єдина, неделимая Росія».

Тому то так вразила ця грамота весь український народ і підняла його до одвертої боротьби з гетьманом.

6. Повстання проти гетьмана ухвалив Національний Союз, а організувала й провадила Директорія, обрана Нац. Союзом в складі: Голови Директорії — В. Винниченка, і членів: С. Петлюри, якого було іменовано Головним Отаманом українських республіканських військ, Ф. Швеця, П. Андрієвського й А. Макаренка. В своїй декларації 15 листопада 1918 р. Директорія УНР, між иншим, заявила, що вона буде боротися за всі соціальні й політичні здобутки народу, які українські установчі збори мають закріпити на вільній українській землі, та за самостійність української держави у формі УНР. Боротьба проти уряду гетьмана скінчилася перемогою Директорії; гетьман і його уряд зріклися окремими формальними актами своєї влади і на цілій Україні знов була привернута попередня форма державного ладу — УНР.

Протягом збройної боротьби проти гетьмана і якийсь час після її закінчення Директорія УНР, яко революційний орган з диктаторськими правами, була органом верховної влади та виконувала неподільно законодавчу, виконавчу, а почасти й судову функції. Але прибувши до Києва, Директорія в січні 1919 р. покликала Раду Народніх Міністрів. Росподіл функцій державної влади між Директорією та Радою Міністрів не був твердо встановлений законом. Рада Міністрів була в першу чергу виконавчим органом влади. Крім того Раді Міністрів були делеговані де-які функції законодавчі, як напр., підготовка законопроектів. Законопроекти, ухвалені Радою Міністрів, підлягали затвердженню Директорії. З другого боку Директорія і сама приймала певні постанови, що торкалися головним чином самої Директорії, або нормували її відношення до Ради Міністрів, або ж торкалися важливіших міжнародніх актів чи входили у сферу Голови Республіки. Чисто представницькі функції виконували Голо-

ва Директорії. З правового погляду, права й обов'язки Директорії й Ради Міністрів та їх спільна діяльність дуже близько нагадують права й обов'язки голови держави й уряду під час перерви праці парламенту: законодавчі функції переходять тоді до уряду, але прийняті закони носять тимчасовий характер та вимагають остаточного затвердження через парламент. Директорія відновила всі закони, прийняті Ц. Радою, та ухвалила скликати установчі збори, під назвою «Конгресу трудового народу».

Ухвалюючи рідні основні закони, представники українського народу завше уявляли собі УНР, як державу, що повинна обхоплювати всю етнографічну територію України з корінним українським населенням, себ-то, по термінології, що була вжита потім, як «велику соборну УНР». Ще на національному Конгресі в Києві було прийнято постанову про те, щоб на мирову конференцію було допущено представників українського населення, на території якого провадиться війна, розуміючи, головним чином населення Галичини. При заключенні договору з центральними державами було прийнято додаткову умову, що торкалася національно-територіальної автономії Галичини й Буковини; а Холмщина й Полісся мали увійти в склад УНР. З відновленням державності в Галичині у формі Західне-Української Нар. Республіки, Директорія 1 грудня 1918 р. склала з представниками Галичини договір про злуку обох республік, який було затверджено Національною Радою Західної України 3 січня 1919 р., Директорією 19 січня й урочисто проголошено в Києві 22 січня 1919 р. «одну одноцільну, суверенну УНР.» Тимчасово ж, до установчих зборів «з'єднаної Республіки» законодавчу владу на території «бувшої Західне-Української Нар. Республіки» виконує Національна Рада, а цивільну й військову адміністрацію веде державний секретаріят».

На 22 січня 1919 було скликано в Києві Конгрес трудового народу. В ньому прийняли участь представники селян, робітників і трудової інтелігенції, обрали в тих областях України, які не були окуповані більшовиками. Крім того в Конгресі, як повноправні члени його, взяли участь представники Західної України. По своїй компетенції Конгрес заступив Установчі Збори, а по своєму складу він був тими «Установчими Зборами З'єднаної УНР», про які говорилося в акті «злуки». Директорія урочисто передала Конгресові свою революційну владу і Конгрес ухвалив «Закон про форму української влади», правда в загальних засадах, не розвинувши їх в повну систему конституційного Статуту. В точці 5 закону було сказано: «Конгрес трудового народу України стоїть проти організації робітничої диктатури і висловлюється за демократичний лад на Україні. В цілях закріплення демократичного ладу, правительство УНР разом з комісіями (Конгресу) має підготувати закон для виборів всенароднього парламенту Великої Соборної Української Республіки». Далі, з огляду на небезпечний військовий стан, верховну владу й оборону краю Конгрес передав Директорії (точка 3), яка доповнена представником од Наддніпрянської України, до слідуєчій сесії Трудового Конгресу», має бути верховною владою і видавати закони, необхідні для оборони Республіки», при чому ці закони передаються потім на затвердження Конгресу. Виконавча влада УНР належить в Раді Народніх Міністрів, яка (РНМ) затверджується Директорією і в час перерви сесії Конгресу відповідає перед Директорією. Наведені постанови «Закону про форму української влади», порівнюючи до раніше прийнятих основ конституції УНР, мають такі нові принципи. Конгрес в якості установчих зборів з'єднаної УНР дав Урядові УНР і своїм комісіям завдання підготувати закон до виборів «Парламента Соборної України». Далі, Конгрес, виходячи з акту злуки обох Україн, поповнив склад тимчасового органу верховної влади-Директорії представником від Західної України і таким чином перетворив цей орган Наддніпрянської України в тимчасовий орган верховної влади Соборної України. Органом виконавчої влади для цілої соборної УНР стала Рада Народніх Міністрів, в склад якої входить потім окремий міністр по справам Західної Области УНР. Таким чином Конгрес формально виходив з акту злуки і трактував себе й інші,

реорганізовані ним органи, як органи Єдиної Соборної УНР. Всі ці постанови були переведені в життя. Була скасована назва «Західно-Українська Н. Р.» та замінена назвою «Західня Область УНР.» Представництво УНР за кордоном, з окрема на Міровій Конференції в Парижі, було організовано, як представництво Єдиної Соборної УНР. Вже після переходу уряду Західньої Области на терени України, військо її підлягало спільній верховній команді Головного Отамана УНР і всі державні установи Західньої Области: уряд, військо й адміністрація утримувалися на бюджет УНР. Але Західня Область не втратила при цьому своєї автономії. Як передбачав акт злуки, їй тимчасово були залишені її власні органи влади: національна рада й державний секретаріат, які виконували свої функції на просторі території Західньої Области, користуючись повною автономією. Таким чином, сталося так, що де-який час єдина Соборна У. Н. Р. реально існувала. Але це існування було не довге. В кінці 1919 р. Уряд Західньої Области на чолі з диктатором, в супереч акту злуки й постановам Трудового Конгресу, порвав зв'язок Західньої Области з УНР та оголосив трохи згодом самостійну «Галицьку Державу».

7. Через військові обставини нової сесії Трудового Конгресу не вдалося скликати. Функції законодатнього органу УНР продовжувала виконувати Директорія. В складі самої Директорії наступили зміни. 11 лютого 1919 Голова Директорії В. Винниченко подав до демісії і вийшов із складу Директорії. 7-У того ж року Директорія затвердила закон про зміни в персональному складі її, при чому ухвалила, що постанови Директорії вважаються дійсними й законними лише тоді, коли в засіданні приймав участь Головний Отоман, С. Петлюра і скріпив постанову своїм підписом. 9 травня 1919 р. Директорія, за виходом із складу її В. Винниченка, обрала Головою Директорії С. Петлюру. 13 травня т. р. Директорія прийняла до відома листа Члена Директорії П. Андрієвського про те, що він не зможе фактично провадити працю в Директорії, а тому не може нести відповідальности, та ухвалила: вважати П. Андрієвського вибувшим із складу Директорії. В кінці осені 1919 р. при переході Директорії й частини уряду на терени Польщі, уряд видав членам Директорії А. Макаренкові й О. Швецеві спеціальні повноважіння та уповноважив їх на певну дипломатичну акцію за кордоном. По постанові Директорії з 15 листопада 1919 р., з огляду на від'їзд згаданих членів Директорії за кордон по державним справам, «верховне керування справами Республіки було покладено на Голову Директорії, Головного Отамана С. Петлюру, який іменем Директорії має затверджувати всі закони й постанови, ухвалені Радою Міністрів». Після відновлення праці уряду УНР на рідній землі, весною 1920 р. Директорія затвердила постанову Ради Міністрів, 21 травня 1920 р. про скасування уповноважень, виданих членам Директорії, Макаренкові й Швецеві, та про те, щоб вони негайно повернулися з за кордону на Україну, чого вимагають державні інтереси. Ще раз, 20 жовтня того ж року Директорія прийняла постанову про залик Макаренка й Швеця до повороту на Україну для державної праці. Але «перебуваючі за кордоном» члени Директорії не бажали залишити Відня і відмовилися повернутись на Україну по тієї причині, що постановою Директорії, ніби то, являється «незаконною».

В наслідок зазначених змін в складі Директорії вона продовжувала свою чинність в особі Голови її, С. Петлюри, на підставі постанови 15 листопада 1919 р. Військові події на Україні все не давали змоги скликати сесію Трудового Конгресу, а між тим умови державної праці вимагали участі в керуванні державою народного представництва. Виходячи з цих міркувань Рада Міністрів виробила, а Директорія затвердила 12 листопада 1920 р. «Закон про тимчасове Верховне Управління та порядок законодавства в УНР» і про «Державну Народню Раду». Закони ці були опубліковані у Вістнику Держ. Законів 19 листопада того ж року. По своєму характеру закон про тимчасове верховне управління не є основним конституційним законом, а лише тимчасовим, що звів до купи прийняті раніше постанови та оформив фактичний стан річей, який утворився на підставі закону Трудового Конгресу і в наслідок нескликання Конгресу. В законі

зазначено, що він визначає тимчасові правила верховного управління й законодавства «до часу, коли матиме чинність в УНР ухвалена народнім представництвом повна конституція». По своєму змісту закон 12 листопаду майже нічого нового проти попередніх конституційних законів УНР не вніс. Директорія, яка по закону Трудового Конгресу була тимчасовим законодавчим органом верховної влади, свої законодатні функції та контроль над урядом делегувала Державній Народній Раді, складеній з представників населення, політичних, громадських, наукових, професійних та кооперативних організацій і установ. До скликання Державної Народньої Ради права й обов'язки її покладалися на Раду Народніх Міністрів, яка фактично ці функції вже виконувала. Директорія, залишила собі лише функції Голови Держави: затвердження законів, договорів, призначень, акти амністії й представництво перед чужими державами.

Треба сказати, що цей тимчасовий закон не був здійснений вповні, через військові обставини. Так, в наслідок залишення рідної землі та переходу на терени Польщі, не було можливости скликати Державну Раду, а нездійснення цієї найважнішої частини закону привело до того, що розподіл функцій державної влади залишився в тому вигляді, як то було до видання цього закону. Потім, року 1921, на підставі іншого закону було скликано в Тарнові, себ-то вже на еміграції, Раду Республіки, але коротка діяльність її обмежилася ухвалою де-яких законів та контролем над діяльністю уряду і не мала впливу на конституцію УНР.

Тим часом закон 12 листопаду містив у собі один дуже важливий артикул, що торкався традиції державної влади УНР, а разом з тим її неперерваного існування. В арт. 4 закону передбачалися випадки, коли Голова Директорії, який на той час представляв цілу Директорію, не зможе «через хворобу, від'їзд та з інших причин виконувати свої обов'язки». В таких випадках закон встановив порядок заступництва Голови Директорії. Його мали заступати: або Голова Державної Народньої Ради або, до скликання Ради, Колегія в складі: Голови Ради Міністрів, Порядкуючого в Найвищому Суді УНР і представника від всіх політичних партій України; або ж, до складення цієї колегії, Голова Ради Народніх Міністрів.

Ухвалюючи цей закон, ніхто, напевне, не гадав, що арт. 4 закону доведеться здійснити по причині трагічної смерті голови Директорії. С. Петлюри в Парижі, 25 травня 1926 р. Але доля судила так, і так сталося. На підставі арт. 4 закону, після смерті Голови Директорії Головного Отамана С. Петлюри в обов'язки його тимчасово вступив, як Заступник, Голова Ради Народніх Міністрів, яким в день смерті С. Петлюри був А. Лівницький. Натомість Головою Ради Міністрів став заступник Голови, Вячеслав Прокопович.

В декларації з дня 12 червня 1926 р. уряд УНР, оголосив, між иншим, що він «дає урочисту обітницю перед цілим Українським народом... свято й непорушно виконати до кінця свій обов'язок перед батьківщиною», себ то «провадити дальшу боротьбу з ворогом, що брутальною силою поневолив нашу батьківщину». «Коли спадуть з народу українського тяжкі, ганебні кайдани та повстане незалежна українська держава..., тоді буде закінчено працю й часове завдання уряду УНР.» Український народ тоді «скаже своє суверенне слово і покличе до влади тих, кого волітиме поставити коло великої державної праці». Уряд УНР підкреслив тимчасовий характер своєї влади, яку він має передати постійному урядові на рідній землі, та перед яким він буде відповідати.

8. Ми переглянули всі головніші стадії розвою державного політичного життя України за 10 років, з окрема розібрали і оцінили державно-правну вагу головних конституційних актів, що лягли в основу конституції УНР.

За ці десять років на Україні змінилося чотири форми державного ладу: автономія з Ц. Радою, самостійна УНР, монархична держава гетьманська і совітська республіка у федерації з Росією. З них дві останні — являються чужими українському народові: держава гетьмана була утво-

рена при допомозі німців, а совітська республіка являється окупаційною, утвореною московськими комуністами при допомозі московського війська. Ні та, ні друга не були витвором вільної суверенної волі українського народу, він їх не признав і не прийняв. Єдина лише держава — УНР спочатку й до кінця була дійсним витвором українського народу. Юридичний аналіз конституційних актів УНР переконує нас, що традиція законної влади УНР, легальний титул її не втрачено, не дивлячись на примусове залишення владою УНР території України: він зберігається в Державному Центрі, в уряді УНР. Цей легальний титул являється тут, за кордоном, величезної ваги фактором, бо він лучить в одне державне ціле ту частину народу, що знаходиться на еміграції, з тією, що живе на рідній землі, а також дає можливість легально заступати перед іншими державами цілий український народ, його інтереси й бажання. Це добре розуміють наші вороги та стараються всіма засобами наш Державний Центр розбити, нашу еміграцію розкласти й знищити, не зупиняючись перед такими ганебними засобами, як вбивство при допомозі свого найміта Голови Директорії, С. Петлюри.

Даючи певні права, легальний титул влади накладає великі обов'язки й тяжку відповідальність. Першим і найголовнішим обов'язком уряду є обов'язок зберегти традицію УНР чистою, незмінною та принести її на рідну землю. Народ наш там, на окупованій батьківщині чекає УНР, за нею тужить. Він її єдину прийме, відновить, розвине, зміцнить і збогатить.

Хай же станеться так!

А. Яковлів.

«Пункты малороссійскаго духовенства».

В половині XVIII віку українському суспільству поставила історія іспит політичної та громадянської доспільости. Не всі стани громадянські видержали той іспит однаково, не всіх навіть було на той іспит покликано. Згадаю тут про позицію лише одного тодішнього українського стану, а саме — духовенства.

З самого початку XVIII ст. почувалася потреба в новому «Уложенію», для російської держави, бо «Уложеніє» царя Олексія Михайловича (1649 р.) дуже застаріло. Склалися комісії і робилися спроби — 1714, 1720, 1728, 1730, 1754 та 1760 рр. Катерина II рішила доконати завдання, над яким задумувалися її попередники, — рішила доконати на нових основах, в напрямі тогочасної західної політичної філософії та при широкій участі громадянських сил. Щоб дати провід для тих малосвідомих та розпоршених сил, вона, зикористовуючи Монтеस्क'є («Дух законів») та Беккарія («Про злочини й кари»), склала «Наказь Комісії о сочиненні проєкта Новаго Уложенія».

Наказано було обірати в Комісію депутатів од дворян, горожан, козаків, від свободних сільських обивателів, а також по одному депутатові од вищих установ державних — Сената, Синода, канцелярій та колегій. Не запрошено депутатів лише од двох станів — духовенства та кріпацького селянства. Що-до духовенства, то тактика цариці звичайно пояснюється її бажанням додержати свою вольнодумну репутацію в очах європейських енциклопедистів, з головними діячами яких вона жваво листувалася. Але певніше пояснити це побоювання цариці,

що духовенство, незадоволене її політикою, може заявитися в Комісії небажаними виступами.

Ще з перших кроків свого царювання дістала Катерина від представників саме українського духовенства тяжкі удари свому самолюбству та деспотизмові, що крився в неї під зовнішніми культурними фразами. Досить згадати про сміливі виступи митрополита Арсенія Мацієвича, якого вона тяжко покарала, позбавивши його архиєрейства, священства та засудивши на заслання—в замурованій камері ревельського каземату з іменем «Андрея Вралья». Отже, про настрої духовних кругів на Україні цариця була добре освідомлена. То хоч склад Комісії був становий, але два найчисленніші стани суспільні не брали в ній участі, бо що-до духовенства — представник Синоду представляв не стан духовний, а лише державну синодальну установу.

Синод послав укази митрополитові Київському, єпископам Чернігівському та Переяславському, а також у ставропігіяльні монастирі —Київо-Печерський та Київо-Межигірський, щоб «о принадлежащих тамошнему малороссійскому духовенству как о владѣнїи так и о прочих им выгодностях, сочиня обстоятельные пункты», прислали ті «пункти» на розгляд у Синод.

Українське духовенство положило багато уваги й праці на складання відповіді. В Київській митрополії складено одну спільну відповідь від чорного і білого духовенства в 74 «пунктах». Од двох інших епархій та од двох монастирів складено також 74 пункти. По докладності і змісту пункти, прислані московськими архиєреями, значно слабші за українські, бо московські архиєреї уклали їх самі, а українські дали своєму духовенству змогу взяти найдіяльнішу участь в обмірковуванні пунктів, скликавши для того депутатів од кожної протопопії. Особливо докладно написано пункти київського духовенства. Тут кожна заява і кожне жадання дають бачити в авторах і знавців історії свого народу, і людей з юридичною освітою, і, нарешті, горожан, цілком свідомих свого права. Характерно, що від одної київської епархії подано 74 пункти, — а од усіх московських архиєреїв—61.

Загальне бажання, що проходить через усі українські пункти, — бажання залишитися на тому становищі, на якому Б. Хмельницький «приступив» під державу московську, — заховати в цілості все те право, що його мало українське духовенство. Характерний самий порядок викладу пунктів. Спершу подається огляд минулого України з зазначенням тих державних актів, що мали для неї більше значіння. Грамотою Люблинської Унії 1569 р. український народ рівняно «во всѣхъ привилегїяхъ, вольностяхъ и свободахъ Королевства Польского равно с прочими обывателями короны польской», з того часу став він причасний до «всѣхъ вольностей и свобод». Коли ж року 1654 український народ з-під польської влади «приступил под крѣпкую руку царя Алексїя Михайловича», то було оголошено, що всі «бывшія шляхетскїя и козацкїя свободы, вольности и обычаи, также прежнія права и привилегїи к ненарушимуу ихъ содержанию всемиловѣйше подтверждены». «И тѣми всѣми вольностями, правами и привилегїями въ числѣ малороссійскаго народа и все духовенство ненарушимо пользовалось до нѣкото-

рых пред сим лѣтъ», — дипломатично констатують пункти. По сих загальних увагах духовенство подає ті порушення прав, які довелось йому зазнати, — «а чѣм имянно пользовались и по какія лѣта, и с тѣх лѣтъ какова послѣдовала отмѣна, — з послѣдующаго явствует».

Своїм духом і напрямом сі пункти стоять у цілковитій паралелі з проєктом гетьмана К. Розумовського та козацької старшини 1763 р. про відновлення всіх прав українського козацтва. Духовенство нагадало про ті права і привілеї, якими воно колись користувалося та які було скасовано та обмежено. Покликаючись на укази, духовенство проводить думку про вільне обрання, конче з українців, київського митрополіта та архимандрита київо-печерської лаври, а також про увільнення їх од юрисдикції Синода з приділенням під юрисдикцію Колегії Чужоземних Справ. Домагалися українці, щоб повернуто було митрополитові титул коли не «всєя Россіи», то, принаймні, «Малия Россіи». По-за межами цієї загальної політики українське духовенство домагається шляхетської гідности для дяків, паламарів, церковних титарів, з правом володіти маєтностями, гуральнями, шинками і т. и., домагається, щоб духовенство було оборонено од образливого поводження.

З усього того підприємства з «Наказом» взагалі не вийшло нічого, — це була лише сама ліберальна царицина забава, що мусіла розвіятись, коли стало на чергу саме здійснення обіцянок — задоволення певних громадянських домагань. Що ж до пунктів українського духовенства, то вони врешті лише пошкодили йому, бо лише розкрили очі на дійсний характер українських бажань. Синод не міг не бачити, що українське духовенство, скористувавшись нагодою, намагається поновити всі свої колишні вольності та навіть простує до ієрархічної незалежности. В той час, коли московське духовенство ледве насмілювалося просити, щоб знято було з нього податки за лазні, щоб дозволено було йому своїм коштом купувати ґрунти для домів і т. и., — широкі домагання українського духовенства мали навести російську церковну адміністрацію (а вона в той час вже була московська), що вона має діло не з простими домаганнями одного з суспільних станів, а з цілим історичним явищем, що обіймало собою не одно століття та вже в минулому коштувало, для приборкання, багато зусиль та клопоту.

Отже «Пункти» стають одною з найцінніших пам'яток не лише для історії тих чи інших сторін правного життя української церкви, але й для характеристики правосвідомости нашого духовного стану.

О. Лотоцький.

Карнавал і Колодій.

Тільки Різдво відсвяткували — хто як міг, розуміється, — аж ось вже і Карнавал прийшов. В Італії його святкують досить вишном. Молодь бавиться, влаштуовуючи масковані балі з танцями, подекуди впорядкують ще досі великі походи по вулицях (зрештою заборонені по всіх великих містах Італії), причому не рідко возять велику, зроблену з соломи чи з яко-

го иншого горючого матеріялу фігуру людини, що має персоніфікувати карнавал, і повинна бути спалена в останній день цього свята. Такий самий звичай спостерігається й у Франції, Іспанії та де-яких місцевостях Німеччини, — взагалі там, де впливи давнього Рима були досить сильні. Бо кумедно-трагічна фігура Карнавала є не більше, здається, як кволим відблизком спогаду про того молодика, що представляв в давньому Римі під час Сатурналій, з яких виріс Карнавал, царя Сатурна, бога сівби і хліба. Під кінець Сатурналій, цей молодик мав жорстоко платитися за своє коротке царювання своїм життям. Остання історична звістка про існування цього звичаю в давньому Римі походить з анонімного опису мучеництва св. Дазія, що в 303 р. відмовився, як християнин, виконувати накладену на нього в таборі салдатів на Дунаю ролю, і був скараний в Дуросторумі. (Фразер «*Le Ramo d'Oro*», III, 112-14).

У нас на Україні Карнавалу відповідають Масниці, які на селах не рідко називаються Колодієм. Власне, Колодієм називається «Понеділок на Масниці» (Номис 528), але з рештою ця назва переходить не рідко на цілий послідовний за понеділком тиждень, — бо в понеділок Колодій народжується, а в суботу вмирає. Вмежи — часи відбуваються банкети на честь Колодійових народин.

Характеристичним для «Колодія» обрядом являється звичай «прив'язування колодки».

В понеділок після м'ясних заговін, збираються купи жінок і ходять по всіх хатах, де знаходяться дорослі парубки та дівчата на виданню, і в'яжуть їм колодку, за те, що досі не побралися. Молодь ніби пробує ховатися, але за нею стежать і ловлять, коли приходить час. Колодку прив'язують до ноги, чи до руки, і вимагають викупу. Викуп полягає в частуванні горілкою та закусками. По де-яких селах Полтавщини колодку в'яжуть і батькам, ніби за те, що не попильнували своєчасно поженити своїх дітей.

На Поділлі, в місцевостях, сумежних з Херсонщиною, роблять з макогона, укутаного в пелюшки та хустки, ніби новороджену дитину. Її називають «Колодієм», ходять з нею по хатах, і вимагають частування, проголошуючи, що Колодій народився. При цьому також в'яжуть колодку, як і в інших місцевостях.

В суботу, перед великопосними заговінами, Колодій умирає, і жінки з плачем ховають його. Власне, каже Сумцов («Культ. Переж.» К. Ст. 1889, VIII, 418-20) похорон полягає лише в тому, що влаштовується великий банкет, при чому жінки роблять вигляд, ніби плачуть «по Колодію». По містах, а також в останні часи і подекуди по селах, почали замість поліна в'язати, як Колодку, різні гарні речі, як то китицю квітів, бинду, хустку то що. («Зоря» 1885, ч. 287. Чуб. III, 7).

В багатьох селах Поділля, Волині, Полтавщини і Чернігівщини, в перший день Колодія, жінки приносили пані-матці в дарунок різного прядива на полотно... (Сумцов. «Культ. Переж.»).

Українські дослідники старовини не прийшли ще до остаточних висновків що-до пояснення цього обряду.

Іващенко, в своїй статті «Релігійний культ Южноруского народа въ его пословицахъ», надрукований в «Зап.-Юго-Зап. Отд. Имп. Русск. Геогр. Общества» за 1874 р. т. II., звертає увагу перш за все на те, що «колодка» означає по українському не лише «поліно» — урубок дерева, але і «замок».

З другого ж боку, український народ не рідко прив'язує колодки худобі, щоб позбавити її можливости скакати через низькі тини та перелази. Коли ж ми звернемо увагу на переносне значіння слова «скакати» (хоча би напр. в виразі — «скакати в гречку»), а також на факт, що колодку прив'язують неодруженим парубкам і дівчатам, і то весною, коли полові пристрасті особливо розпалюються, то є, підстава думати, каже п. Іващенко, що в звичаю «прив'язування колодки і в самому святкуванні Колодія закладена чисто побутова думка про стримання полових пристрастей, про обмеження виявлення їх по-за межами визнаних умов, їх

задоволення. Отже з святкуванням Колодія єднається, чи бодай єдналася ідея родинної і громадянської чистоти». «Проте, додає зараз же п. Іващенко, такий наш висновок є лише здогадом, який не може служити бажаним поясненням свята Колодія».

Це признание самого автора дуже цінне, бо його теорія, збудована без жадної проби притягнення підхожого матеріялу з життя і звичаїв інших народів, дійсно не витримує жадної критики.

Проф. Сумцов («Культ. Переж.» розд. 56). висловив гадку, що, заговина колодка розвинулася з колоди, в котру забивали провинників за кару. Колода ця робилася в давнину з брусів з дірками, в котрі вкладалися руки і ноги злочинців. Кара ця була дуже тяжка, бо людина в колоді не могла поворухнути а-ні однім членом тіла, і мусіла увесь час сидіти, причому ноги були піднесені від землі, і все тіло зігнуто під гострим кутом, руки ж витягнені в одну лінію з ногами. («Новицький.» К. Ст. 1885, XI, 552). —

Українській та білоруській колодці, на погляд проф. Сумцова, відповідає стародавній звичай в Німеччині прив'язувати в перший день Великого Посту на спину дівчини, що занадто засиділася на дівуваньї, зняті з завіс двері. Бідолашна дівчина мала цю свою важку і ганебну кошу носити по цілому селу. В стародавній хрґоїші міста Ляйпцига повідомляється, що там на масницю перебрані молоді люде возили рало і запрягали в нього стрічних дівчат в кару за те, що вони досі не вийшли з між. По свідочтву Гріма, подібні звичаї існують і в інших місцевостях Німеччини.

Отже, на погляд проф. Сумцова, звичай прив'язування колодки являється чисто побутовим явищем, каранья молодих людей за те, що вони не спішаться будувати власне родинне кубелечко.

Подібного ж погляду тримається і акад. М. Гґушевський, як видно з його «Іст. Укр. літератури» т. I. ст. 164-65. : «В'язання колодки має аналогії каже він, в звичаях німецьких, як прив'язування дверей до застарілих дівчат і т. под., і не має в собі нічого мітологічного...»

«Цей старий карнавал, каже він в іншому місці, що кінчиться «полоскозубом» в перший понеділок посту, очевидно має теж доволі складну історію, котру досі не аналізовано скільки небудь докладно. До нього належало, видно, і свято померлих, що припадає тепер на першій неділі (часом на сирнім тижні)».

На мою думку, як що прив'язування колодки і прийняло в пізніші часи значіння глузливої кари, що доходить свого вершка в німецькому звичаєві прив'язування дверей, то певно в своїому первісному значінню, цей обряд мав зовсім інакше значіння, я навіть був би схильний думати, що німецьке прив'язування дверей не має нічого спільного з українською колодкою і зародилося просто з карнавальних, часом перебільшених жартів молоді, яка завжди рада-раденька поглузувати з старих невіданих дівчат.

В українському ж звичаєві прив'язування колодки я вбачав скоріше би призебутий магічний акт, що мав на увазі не кару, а побажання молоді скорішого парування.

На такий здогад наводить мене, як сама пора прив'язування колодки — що відбувається, як відомо ранню весною, коли ціла природа, і з нею ціла рослинність прокидається для любови і розслідження, так і той факт, що прив'язувалася в л а с н е « к о л о д к а », себ то частина дерева, а хоча пізніше по містах і почали прив'язувати різні інші речі, як китиці квітів, коробки цукерків і т.и., то і ці речі дуже мало підходять під поняття «кари». Загалом, я вважаю, що зближення звичаю колодки з «колодкою» — знаряддям кари, — побудовано на непорозумінню. Колодка в укр. звичаєві стоїть, без сумніву, замість цілого дерева, в наслідок досить відомого в етнології принципа, що частини зберігають в народніх віруваннях всі властивості ц і л о г о. Так в українському весіллю галузика вирублена в лісі, так зване «гильце», виступає, ніби як ціле дерево. В Італії існує звичай, що парубок в ночі кладе окоренок, — в якому ми

знаходимо велику аналогію з нашою «колодкою», — на порозі хати, де живе кохана дівчина, і потім стежить: як що вранці, коли зійде сонце, хатні втягнуть окоренок в хату, значить, він є бажаний гість, і може сміливо йти свататися, але як що окоренок той викинуть на вулицю, йому не лишається другого, як тільки йти пробувати щастя у інших дверей. Звичай цей, спостережений в різних провінціях італійського півострова, особливо ж в горнях частинях Калабрії, Абрुцці, Базиликаці, Фріулі і Тицінського кантона майже по всіх усядах має одні і ті самі риси і одне і теж саме значіння. («Жорсо». «Іль чеппо нуціале» ст. 3).

Проте в Абрुцах нерідко, як що на те дозволяє пора року, замість окоренка порубок ставить коло дверей дівчини ціле деревце з квітами чи плодами. (Финаморе «Традіціоні популярні абруццезі». 1894 р. ст. 33).

Цей італійський звичай нагадує нам про те значіння, котре має дерево в шлюбному ритуалі взагалі і в українському зокрема, — маю на увазі українське гильце, якому відповідають болгарська ила, сербська маслична галузка, чеська — райська галузка — т. п. все прикрашені галузки чи деревця, навкруги котрих танцюють на весіллі, і котрі певно залишалися пережитками давнього культа дерева. У бурят підчас весілля встромляють у двір березове дерево, котре означає, що потомство нового подружжя мусить розростатись, як березове галуззя.

Варто відмітити також цікавий звичай у болгар, що має деяке відношення до нашої колодки, тим що підкреслює можливе магічне значіння прив'язування колодки: коли молодий іде до хати молодої жінки, то його супроводять, несуть з собою поліція, які кладуть на вогнище в хаті молодої, проголошуючи: «Як горять, ці поліна, щоб так горіли і серця молодих». (Жорсо «Іль чеппо нуціале» ст. 5).

Вертаючись тепер до питання про мітичну фігуру Колодія, що народжується в Сирній понеділок і вмирає в суботу, ми не можемо не вбачати в ньому фігури, цілком аналогічної тим фігурам, що народжувалися і вмирали підчас Карнавалу в Зах. Європі. Значіння цих фігур Карнавалу відоме: вони символізували Духа Рослинності, який, по давнім, майже по цілому світу росповсюдженим віруванням, мусів умерти, і то власне не своєю смертю, щоби передати свої ще не виснажені сили новому молодому Духові Рослинності. По давній концепції, коли б старий Дух Рослинності залишився жити і на новий рік і помер би своєю смертю від старости чи виснаження, з чим загинула би ціла рослинність. Тому власне його треба було вчасно забити, щоб зі смертю, що знаходила його саме в розцвіті сил, він передав всі свої сили молодшому носителю — новому Духові Рослинності. Тому в усіх аналогічних святах, присвячених чи то Духові Хліба, чи Ліса, свята Кострубонька, Ярила то що, завжди йде мова про смерть і відродження.

Але ми надіємося ще повернутися докладніше до цієї теми, тут же нам досить зазначити, що ми і в Колодієві, що без сумніву персоналізувався, внаслідок цікавого процесу мітологічної народньої творчості, з «колодки», вбачаємо такого Духа Рослинності, який мав сприяти розвитку запліднюючих сил природи. В давніх святах духів рослинності, що правда, смерть попережає народження чи воскресення, але з часом, коли зміст і розуміння свята губиться і починає брати гору звичайний «здоровий розум», ці два моменти переставляться — перше мусить прийти народження і потім вже смерть, — що ми власне і знаходимо на Україні в святі Колодія. Справжній давній порядок зате цілком затримався в святі Кострубонька.

е вг. Овацький.

Де-що про українську еміграцію на Балканах.

(Лист з Балканів).

Минулого січня мені довелося бути в Болгарії та Сербії і до певної міри познайомитися з життям української еміграції в цих державах.

Прийшла вона сюди з України головним чином через Крим. Більшість її — це люди малосвідомі або й зовсім несвідомі в національному відношенні. Вони зв'язані себе малоросами і ще досі рахуються в списках «Русской (Врангелевської) Армії». Кадри цієї армії складає майже виключно цей елемент. Життя їх нічим не відрізняється від життя емігрантів росіян принаймні на зовні. Менша ж частина української еміграції, національно свідома, весь час намагається відокремитися від російської і зберегти своє національне обличчя. Цьому найбільше перешкоджає відоме русофільство і велика непоінформованість в українському питанні як влади, так і місцевого громадянства. Не залишаються пасивними при цьому звичайно і росіяне. Вони і на чужині продовжують боротьбу проти всяких проявів сепаратизму, намагаючися і тут здійснювати «єдну, неділимую», для чого використовують свої старі впливи і зв'язки, що дозволили їм захопити в еміграційній житті, так би мовити, командні висоти і не тільки «по своєму усмотренію», розпоряджатися тими коштами, які витрачають взагалі на еміграцію місцеві уряди, а ще й відогравати певну роль в тих випадках, коли українцям доводиться звертатися до органів місцевої влади. На загал укр. еміграція в обох державах перебуває в стані розпорошення.

В Болгарії раніш існувала Українська Громада в Софії, що об'єднувала ширші верстви української еміграції і правно заступала її інтереси. Але в наслідок певних кроків росіян і деяких українців Громада цю було розв'язано ніби за большевизм її проводирів. Натомість повсталася організація, утворена прихильниками «гетьмана» Полтавця Острияні. Ця організація крім невеликої купки «вільних козаків» Острияні, звичайно нікого з українців притягти до себе не змогла. Проте, спроби відновити стару організацію, після того як виявилася вся абсурдність і безпідставність закидів в большевизмі, терпіли фіаско. «Масте ж одну укр. організацію і буде з вас, ідїть до неї» — казали досі відповідні представники влади ініціаторам цих спроб. Але тепер ситуація поліпшала і можна сподіватися, що протягом ближчого часу статут Громади буде зареєстровано.

Що-до Сербії, тут жадної своєї організації, що правно заступала б інтереси укр. еміграції, немає і не було. Але в Білгороді є «Просвіта», а в Загребі, Новому Саду і Великому Бечкерекі гуртки просвітян, що мають перетворитися в філії «Просвіти» білгородської. «Просвіта» об'єднує українців різних політичних течій і напрямків; більшість членів її — з походження наддніпряни.

Хоч «Просвіта», як організація аполітична, ніякої політичної акції не веде, проте росіяне ставляться до неї дуже вороже, ведуть проти неї агітацію, вигадуючи різні нисенітніці включно до того, що вона існує на австрійські кошти, і при нагоді чинять просвітянам різні неприємності. Належати до «Просвіти» в Білгороді так само небезпечно, як це було за старих часів в Росії; урядовці можуть звільнити з посади, студента позбавити допомоги, тому хто торгує, військовий російський агент (російське посольство царських часів і досі тут функціонує) може не засвідчити політичної благонадійності, а без цього не дозволять торгувати; без його ж таки посвідки не продовжують права побуту і видалять з держави; нарешті просвітянину легше ніж иншому емігрантові потрапити і до в'язниці і бути побитим і т. д. в наслідок не тільки належних впливів росіян, а також і того, що чимало їх служить у відповідних органах сербської влади.

Однією з причин такої поведінки росіян, крім загальної ворожості їх до українців, є ще острах перед рокомом і розпорошенням кадрів «Русской Армії». Річ в тім, що життя бере своє. Відгуки того, що робиться на Україні і за кордоном серед її еміграції, не вважаючи на всякі перешкоди — заборонено не тільки большевицькі часописи і журнали, а в Білгороді навіть і «Последніє Новості», — доходять і сюди, і люде, що раніше по за «Русской Армією» не бачили порятунку і можливості повернутися до дому, тепер починають казати: «Ні. Очевидно Україна це не вигадка, хоч і поневолена, а вона існує, росте і йде до свого визволення». Навіть

росіяне, і ті кажуть: «да, пожалуй, що із всіх протібольшевітських двіженій, еслі і вийдет толк, то только із українскаго і казачьего. Уж очень там развілся местний сепаратізм, а по віне большевиков українці і казакі научілись за ето время ненавідеть вообще москаля, отождествляя его з комуністом».

І тому в той час, як агенти Миколи Миколовича провадять вербовку до його армії, в Сербії люде иноді в поважних «чинах і орденах» починають цікавитися «Просвітою», а в Болгарії «малороси» починають зітхати, що добре було б замість чорносотенної «Руси» почитати газету «на прекрасном язикє Шевченка».

Все, що робиться серед українців не тільки викликає зацікавлення серед «малоросів», а знаходить і певний відгук в їх душах, та тільки на жаль брак засобів і часу спричинюється до того, що робиться серед українців мало.

Матеріальне становище еміграції, як і скрізь, тяжке і тут, — за величку платню працюють з ранку до пізнього вечора. Проте, скажім, в Сербії легше дістати взагалі якусь працю, а не фізичну з окрема, ніж, наприклад, в Чехословаччині.

Відношення місцевого населення до еміграції взагалі не зле, але останніми часами їй вже инколи доводиться чути: «чи не пора б уже геть забіратися, — досить наїли й напили».

8. II. 28 р.

Подорожній.

Свято 10-ліття незалежності України в Римі.

(Л и с т з І т а л і ї).

Нарівні з цілим укр. еміграційним світом укр. колонія в Римі від святкувала 22 січня, найбільшу дату нашої новітньої історії, — день проголошення незалежності України.

Нечисленна римська колонія зібралася in coenae, щоб вшанувати цей день, а одночасно згадати тих, хто бореться, боровся і впав за велику ідею незалежності.

На початку забрав слово М. Єремійв, який в коротких словах змалював ту безодню, яка відділяє в світогляді українців дві так близькі історичні дати 28 лютого 1917 року (початок революції) і 22 січня 1918 року. Коли перша застала Україну ще майже аморфною масою, друга була блискучим підтвердженням геніяльних пророцтв Шевченка і дає нам право твердо вірити в здійснення і дальших пророкувань нашого Велетня.

Згадавши хвилию мовчанки всіх полеглих за незалежність від Крутів до Rue Casine, промовець зауважив, що недавно в Москві гучно святкували 10-ліття большевицької влади, святкували в царських палацах з чужоземними гостями, охоронені сильною червоною армією, але певне, що ніхто з укр. емігрантів, що в цей день святкують по різних закутках Європи на вигнанні, часто в холоді та голоді, не хотів би зараз мінятися місцем з червоними узурпаторами. Наше свято є святом надії на близьке світле будуче, їх же проходить під знаком близького кінця і розплати за нечувані злодійства. Тут присутніми був відспіваний з великим піднесенням національний гімн.

Далі зауваживши, що серед присутніх є два одиноких члена президії Центральної Ради — він і п. Онацький, — що були на історичному засіданні і що лишилися вірними проголошеній на ньому ідеї (решта перейшла до большевиків), промовець перейшов до персональних спогадів, яким наслідували спогади інших присутніх: п. п. Онацького, Гриненка, Н. С. Стоцького, при чому останні поділилися вражіннями про відгомін цього акту в Італії та в Галичині.

Розмови та спогади затяглися до пізньої доби і присутні, підписавши привітання п. Президентів А. Лівіцькому та іншим укр. діячам, розійшлися з почуттям тісного зв'язку з батьківщиною.

Приємно було відмітити серед присутніх милого гостя, заступника грузин п. Іваницького, який в короткій, але надзвичайно чулій промові окреслив тісні зв'язки інтересів України і Грузії і висловив гаряче побажання святкувати слідуючий рік на Великій Україні. S.

День незалежності України в Румунії.

(Лист з Румунії).

Ще за довго до 22-го січня — з різних осередків української еміграції в Румунії доносилися голоси про те, щоби в 10-ту річницю проголошення Незалежності Української Державности, зібралися всі емігранти, що перебувають в Румунії, в одному місці і провели цей день вкупі.

Ця приваблива думка, яка виразно підкреслює ідейну єдність української політичної еміграції та її високу національно-політичну свідомість, в умовах еміграційного життя не до переведення.

Тим часом Громадсько-Допомоговий комітет, що об'єднує всю укр. еміграцію в Румунії, знайшов інший спосіб для одноставного відзначення 10-ої річниці відродження Української Державности. Було постановлено, щоби в святах, які організувалися в різних осередках укр. еміграції в Румунії, взяв участь тако-ж і Громадсько-Допомоговий Комітет шляхом присилки на це свято своїх делегатів.

До Гавани мав виїхати Заступник Голови Громадсько-Допомогового Комітету Василь Трепке, до Бакеу — Секретар Комітету — автор цих рядків і до Журжі Голова Правничої Секції Комітету та Голова Бюро Праці полковник Гнат Порохівський.

Аби план цей перевести в життя, було вирішено, що в Букарешті, яко ідейному осередкові укр. еміграції, свято Незалежності відбудеться 22-го січня, а на провінції в найближчу неділю, то пак 29-го січня.

Салю «Трансильванія», де відбувалося свято в Букарешті було прикрашено жовто-блакитними прапорами та портретами українських чільних діячів, імена яких є зв'язані з визвольною боротьбою України за останні 10 років.

На чільному місці висів великий жовтий Тризуб, виконаний на темно-блакитньому полі, під ним портрет бувшого Головного Отамана Симона Петлюри, нище група Директорії, а по боках портрети: Голови першого Українського Парламенту Центральної Ради професора М. Грушевського, Голови першого кабінету міністрів самостійної України В. Винниченка, першого гетьмана відродженої України Павла Скоропадського і Президента Західньо-Української Народньої Республіки Д-ра Євгена Петрушевича.

Тризуб і портрет Симона Петлюри були оповиті національними прапорами з написом: «За Україну».

Відкриваючи свято заступник Голови Громадсько-Допомогового Комітету Василь Трепке запропонував вшанувати вставанням пам'ять полеглих борців за Україну.

Всі встають.

Після хвилини мовчання всі співають: «Ще не вмерла Україна».

Далі автор цих рядків зачитує лист від полковника Г. Порохівського до Президії урочистого святкування, який згучить так:

«Прикований хворобою до ліжка, я не маю щастя бути в цей день святкування 10-ої річниці проголошення Незалежності України, але мій

дух, моя істота серед Вас. До тих слів та кличів, які Ви виголосите сьогодні, я хочу й від себе сказати те, що рветься від мого серця, від мого почуття.

Цей день я рахую великим святом синів України, бо десять років тому, після двохсот-літнього пригноблення, дух України, як тільки найдани неволі ослабли, здригнувся, прокинувся й в короткий час виріс до великого сміливого акту: кинув в обличчя і ворогам і чужим своє бажання, своє право, своє гасло до вільного життя...

Кинувши це гасло, пробуджений дух України післав своїх дітей на смертний бій за волю, за право та за щастя Українського Народу.

Багато упало синів України на смертних полях. Ріки пролилося на Україні чужої ворожої й рідної чистої крові... і не дарма.

Ідея української самостійності за дуже короткий час піднялася до страшної височини: не тільки нарід український піднявся до високої національної свідомості, не тільки чужинці пересяклися симпатіями до ідеї самостійного існування України, але навіть і наші віковічні вороги, тепер в червоній мантиї, юридично признали її право на незалежність.

Ні один з поневолених народів, в своєму прагненню до волі, ні кривавим шляхом, ні шляхом слова, не зробив у такий короткий час такого успіху, як зробив народ України.

Греки, болгари, серби, румуни — століттями лили кров, щоби піднятися на ту височінь, на яку одним дужим змахом піднявся народ український.

І в цей день перед моїми очима встає ця блискавична швидкість укр. руху у всій його красі, у всій його силі.

Пого краса, його сила дають мені віру, що визвольний рух України не зменшить свого швидкого поступу, та що недалекий вже той час, коли народ український візьме свої — навіть гнобителями признані права — й один запанує в своїй хаті на щастя та на добробут української нації.

В повному переконанню, що це буде в дуже недалекий час, я кличу всіх до віри в тих, хто був творцем акту Незалежності України, та хто й тепер високо несе той-же святий прапор самостійної України.

Вітаючи всіх присутніх, кличу до бадьорости, сміливости і віри в світле майбутнє.

На зачитаний лит саяя відповідає загальними оплесками.

Після цього п. В. Трепке в довшій промові, дає докладний образ тих подій, які привели до проголошення 4-м Універсалом Незалежності Української Держави.

«Першим гаслом українських провідних революційних кол, каже докладчик, було: «Спільний революційний фронт з цілим російським революційним народом».

Вони були переконані, що, з упадком імперіялістичного абсолютизму, укр. народ зможе вільно, в спільці з іншими народами колишньої Росії творити власне своє життя по своїй впадоби.

Цю наївну віру, навіяну чарівною українською природою цей сантименталізм народу, а особливо української інтелігенції, російська революційна демократія, як ліберальна, так і соціалістична, почала розвіювати з перших-же кроків.

Проголошуючи в своїх програмах «право всякого народу на самоозначення», вони різко змінили своє відношення до українського визвольного руху, як тільки він почав виявляти своє виразне національне обличчя і почав здійснювати обіцяні йому революційними програмами права.

А коли українська народня стихія, устами своїх вояків і селян, поставила Центральній Раді і Генеральному Секретарітові свої виразні вимоги рішучого чину, то російська революційна демократія пригрозила, що вона розжене «революційними багнетами» як Центральну Раду, так і з'їзди: військовий та селянський.

Рукавичку було кинуте.

Москвини, скинувши свої програмові маски, показали своє правдиве хижацьке обличчя.

Народ український мусів підняти ту рукавичку.

Роспочалася активна боротьба українців не проти царського режиму Росії, якого вже не було, а проти цілої російської нації.

Збулися слова славного Богдана: «стіна об стіну вдариться, одна упаде, друга вістанеться».

Лише силою меча можна розрішити українсько-російське питання, бо Росія всіх відтінків і всіх фарб є органічним і ідеологічним воююгом України.

Це було нарешті болюче відчуте і абсолютно понятє українським народом.

Наслідком цього зрозуміння й був 4-ий Універсал Центральної Ради з його цілком виразною формулою «Однині Українська Народня Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною, суверенною Державою Українського Народу».

В цьому реченню 4-го Універсалу полягає, як його глибокий зміст, так і його правдиве історичне значіння, яке створило йому та його творцям невиміручу пам'ять на сторінках історії українського народу».

Аналізуючи етапи визвольної боротьби та ілюструючи їх цілою низкою красномовних і переконуючих фактів. В. Трепке каже:

«Тепер перед нами встають три питання: 1) чому проголошення незалежності Української Народньої Республіки сталося лише майже через рік після вибуху революції, 2) чому незалежне існування України тривало лише короткий час і 3) які вигляди лишилися нам на здійснення вже на-віки раз досягнутого ідеалу — державної незалежності України».

Відповідь на перше питання дає нам історія української визвольної боротьби нашого часу.

Українські провідні кола, всім попереднім життям відірвані від практичної державної роботи, засліплені програмовими ідеалістичними гаслами і вірою в ширість своїх спільників по боротьбі з імператорським режимом Росії — російськими революційними колами, — відстали від української народньої стихії.

Вона міцніше відчула своє національне «Я» і штовхала Центральну Раду до більш рішучої національно-державної акції.

Треба було цілої низки гірких розчарувань, треба було першої крові «богдаївців», треба було нечуванних образ Центральної Ради і Генерального Секретаріята зі сторони Російського Тимчасового Уряду, треба було брутального «ультиматуму» російських совітів, щоб розбити наївну віру українських провідних кол в ширість московського хижака всіх кольорів, щоби зрозуміти, що московському народові треба протиставити суверенний український народ, аби примусити москалів поважати священні суверенні права України.

На ці болючі, але в решті решт корисні практичні лекції Україна загаяла рік часу.

Четвертий Універсал з'явився запізно.

Цим в певній мірі пояснюється коротке існування Української Національної Держави.

Досить поважної збройної сили Центральна Рада та Генеральний Секретаріят не змогли утворити, як не вдалося їм також створити на протязі короткого часу свого дійсно національного державного урядового апарату.

Тому було три причини: перша — брак людей, які-б одночасно були і національно-непохитлими і посідали-би вистарчаючий урядовий досвід, друга — відтягнення ще в перед-революційні часи російським царським урядом на північний фронт найкращих військових сил, складених переважно з українців. Всі-ж революційні так звані тимчасові уряди вживали всіх заходів, — аби не допустити ті сили до повороту на Україну. І нарешті третьою причиною треба вважати брак належного розуміння серед пев-

ної частини українських провідних кол всєї ваги армії взагалі, а особливо під час будови держави. Були навіть такі елементи, які трималися думки, що Україна, яка вважалася їм суто соціалістичною державою, взагалі не потребує армії.

Маси-ж завше нетерплячі, і, після першого захоплення ідеєю, часто легко охолоджуються до неї, а іноді навіть і зовсім відвертаються.

Крім того відпорну силу українського народу ослабили большевики. Агітацією та безмежними (свідомо брехливими) обіцянками вони стримали його від широкого підтримки провідних національно-державних чинників.

В той час, коли найкращі і найщиріші ідеалісти української самостійності клали своє життя за визволення України під Кірутами, під Дарницею та по всіх широких просторах України, — народні маси пішли на манівці максималістичних соціальних обіцянок, стративши силу відпорності на національному фронті.

Та-ж сама перевага моментів соціальних над національними сталася і під час панування гетьмана Павла Скоропадського.

Маятник соціального годинника, який хитнувся до краю вліво, відлітів за гетьмана стільки-ж вправо. В угоду соціальної реакції забуто було моменти національні, які привели до пагубання росіян і москвофілів на Україні, до нищення живих сил українського народу та його інтелігенції і нарешті до проголошення федерації з Росією.

Українська національна стихія, яка повстала і повалила гетьмана, не розпоряджаючи таким державним елементом, як армія, лишилася безсилою перед вже організованою і пересякнутою запеклою ненавистю до України червоною пан-Росією. Сталася нова катастрофа і нова страта української незалежності».

Переходячи до відповіді на третє питання: «які вигляди лишилися нам на здійснення вже на віки раз досягненого ідеалу державної незалежності України», п. В. Трепке каже:

«Криваві лекції історії для українського народу не пропали марно. Його стихійне і понадрозумове національне почуття вирросло в загальну національну свідомість.

Доказом тому єть численні партизанські повстання на Україні проти московських окупантів, а також і примусові уступки совітської влади на національно-культурному полі.

Там на Україні, як признають це навіть і де-які росіяне, «вже пізно говорити про якусь федерацію».

В той-же час тут на еміграції, українська інтелігенція, українська молодь набрала значного знання і сконсолідувала свої сили на загальних національно-державних принципах. А що ці традиції винесені й збережені урядом У.Н.Р., то єднання еміграції навколо нього, підтримування його всіма силами є запорукою успіху в майбутній боротьбі за визволення України.

Нашим гаслом є: «Єдиний спільний національний український фронт проти московського і тісне об'єднання навколо уряду У.Н.Р.»

Цього ми в значній мірі осягли. Потрібно лише його скріпити далі.

Ми свято віримо в те, що вже близький час нового визволення і остаточного здійснення світлого ідеалу: «**Незалежної Суверенної Україниської Держави**».

Нагородивши промовця оплесками, присутні співають: «Не пора, не пора».

Оголошується невелика перерва, після якої автор цих рядків деклямує свій вірш: «Тернистий шлях», присвячений останнім десяти рокам визвольної боротьби України за свою незалежність.

Закінчується свято відспіванням цілої низки патріотичних пісень. Крім членів всіх українських організацій в Румунії та членів бучарештської колонії, на святі були присутніми п. С. Паламарець з дружиною та Іл. Дробіт з дружиною, які спеціально на це національне свято приїхали з Гавани до Букарешту.

Да пана заступника Голови Директорії і Головного Отамана Військ

і флоти У.Н.Р. Андрія Лівичького та до Голови Ради Міністрів Уряду Української Народньої Республіки Вячеслава Прокоповича, в імені укр. еміграції в Румунії, надіслано таке привітання:

«В 10-ту річницю проголошення Незалежності Відродженої Української Державности, Об'єднана Українська Еміграція в Румунії, з особливою урочистістю, манифестує свою непохитну вірність жовто-блакитнім прапорам Української Народньої Республіки.

Під цими прапорами Відроджена Україна розпочала свою боротьбу за волю; з цими прапорами Українська Армія, її провідники, а також і активні борці пішли на чужину, — з ними вони й повернуться до вільної столиці — державного Києва.

Вітаючи у Вишій особі державний провід України, об'єднана Українська Еміграція в Румунії, в повній свідомості своїх обов'язків твердо, рішуче й урочисто заявляє: а бо здобути, а бо дома не бути.»

Дмитро Геродот.

З міжнароднього життя.

— У Франції. — Норвезька спроба. — Смерть Асквіта.

Політичне життя Франції стоїть зараз усе під знаком близьких парламентських виборів. В країнах з парламентарною формою урядування кожні вибори до законодавчих зборів являються великою подією; у Франції значіння її на цей раз збільшується ще й тим, що весняні вибори будуть переводитися на основі нового виборчого закону.

До 1919 року третя французька республіка вибирала своїх депутатів до парламенту на основі звичайної раніше для цілої Європи мажоритарної системи; в названому році, вона, як і багато інших держав того часу, перейшла до так званої пропорційної системи, типа, правда, не чистого, а мішаного з елементами мажоритарности. Пропорційна система, що теоретично здавалася всім найбільш справедливою, — бо ж вона справді давала можливість самим невеликим політичним угрупованням мати своїх представників у парламенті, — на практиці виявила досить багато незручностей, бо спричинялася до занадто великого дроблення політичних партій. Відчула ці незручності і французька політична практика, і парламент прийняв героїчні міри щодо цього, а саме, — повернувся до попередньої системи парламентських виборів по округах, з одним кандидатом од кожної партії, що мусить для вибору мати абсолютну більшість голосів, з перебалотировкою, коли такої більшости ніхто з кандидатів одразу не дістає.

У всіх ще в пам'яті історія останнього — пропорційного — парламента французької республіки. Перша його половина перейшла під проводом т. зв. лівого картеля, складеного з радикалів та соціалістів, що дістали видачу у перемогу на виборах. Кабінет, однак, було складено лише з радикальних елементів, бо соціалісти, приобіцявши свою підтримку, до влади вступити відмовилися, боючися скомпромітувати свою партію, бо країна стояла напередодні внутрішньої економічної і зовнішньої політичної кризи. Нова влада почала з того, що напів революційним шляхом скинула з президентства недавно перед тим обраного, немилого їй, п. Олександра Міл'єра, але посадовити свого представника на цю посаду їй не пощастило, бо вона зустрінулася з категоричною опозицією сенату, де панували інші за палату настрої. З цього почалися всі дальші невдачі кабінету — вірніше кабінетів — картеля. Визнання совітів, непорозуміння з Німеч-

чиною, Мароканська війна, Сирійське повстання то-що остаточно заплутали закордонну політику; загроза конфіскацією частини французьких капіталів та інші недодумані до кінця фінансові проекти замутили внутрішнє фінансове життя, викликали колосальну економічну кризу. Франк раптом покотився до долу, за фунт стерлінгів стали платити вже 240 і більше фр., ціни за один день виростили на 10-15 проц., державна скарбниця стала порожньою, країна стояла перед банкрутством.

Але Франція надто стара, культурна, свідома та організована країна, щоб вона могла впасти до такої біди. Здорові громадські і патріотичні настрої перекинулися із країни до парламенту і лівий картель зник і розвіявся. Місце його заступило національне об'єднання, складене з усіх політичних фракцій парламенту, крім соціалістів та комуністів. Сталось це півтора роки тому. На чолі об'єднаної влади поставлено було досвідченого політика і патріота президента, республіки за часи світової війни, п. Раймонда Пуанкаре.

На економічному фронті п. Раймонд Пуанкаре зробив для Франції в 1927 р. те, що в 1914 р. зробив для неї на фронті військовому маршал Жофр. Твердою рукою закінчено колоніальні війни, розумною уміркованістю залагоджено міжнародні відносини, піднесено знову високо престиж французької республіки. У площині внутрішньої економічної політики громадське довірря до влади виворотило своєрідне чудо: дефіцитний раніше бюджет зведено з фактичною надвишкою прибутків. Державна скарбниця повна вщерть грішми, — золотом з валютою; франк подорожчав вдвічі і стабілізувався. Капітали, що вивтікали були за кордон, повернулися назад і то в такій мірі, що потрібно було ставити їм навіть деякі перешкоди до повороту. І все це відбулося без якоїсь видатної індустриальної кризи, без значного безробіття, навіть з певним і то чималим підвищенням норм соціального забезпечення.

Успіхи, що їх досягла влада п. Раймонда Пуанкаре, колосальні, але нею зроблено лише підготовчу працю; остаточно перемога над кризою залишена на долю майбутньому парламенту та тій владі, яку він встановить. Пропорційний парламент доживає свої дні, його останні сесії закінчено буде на початках березня. Хто переможе на виборах до парламенту мажоритарного? Хто знає? Про Францію такі передбачення робити трудніше ніж про яку іншу країну. В одному можна бути певним: хто б не переміг, як б персональні чи навіть партійні зм'єнення не дістав на виборах склад парламенту, — лінію політичної праці, визначену кабінетом п. Раймонда Пуанкаре, буде продовжено. Це видно вже з того, що картелісти — навіть соціалісти — офіційно викинули за облавок майже всі свої екстравагантні плани, в тому числі конфіскацію частини капіталів. Зарукою цьому служить той прийом з яким прийняла країна семигодинну парламентську промову голови національної влади. А промова ця, в якій сухо і об'єктивно, але наочно і переконуюче виявлено все, що зроблено за останні півтора роки, як почасти і те, що треба ще зробити, мабуть, таки буде найкращою з тих програм, з якими виступлять весною перед виборцями кандидати до нового французького парламенту. Сам п. Раймонд Пуанкаре до парламенту не кандидатусь, бо належить до складу сенату і час його перевибору ще не скоро настане.

***

Увагу європейської політичної opinio publicae звернула на себе норвезька спроба поставити на чолі парламентського уряду місцеву соціалістичну партію, одну з самих лівих в Європі, ще до недавня дуже близьку до московських комуністів. Справа в тому, що на останніх виборах до норвезького парламенту ні одна партія не дістала абсолютної більшості. Згідно загальному парламентському звичаю король став звертатися до лідерів більших фракцій з пропозицією утворити кабінет. Коли на черзі стала соціалістична партія, король звернувся і до неї, закликавши до себе її лідера Мадсена, того самого, який після рострілу у Москві

20 закладників, сказав на банкеті промову про те, що кров одного комуніста дорожча за кров 20 тисяч буржуазних людей. Усі були певні, що пропозицію короля буде одхилено, але на здивовання, норвезькі соціалісти, не маючи більшості в парламенті і не забезпечивши собі певної підтримки якоїсь іншої партії, пропозицію прийняли і кабінет склали. До кабінету ввійшов і згаданий Мадсен, правда на ролях другорядного міністра. Кабінет існував не довго — до першого офіційного виступу в парламенті. Цікаво, що норвезька соціалістична влада була першою з аналогічних влад, яка в голос зробила заяву про те, що вона влада не національна, а класова. Ясна річ, що такого роду самохарактеристика не могла сподобатися в демократичній селянській країні. Аграрна фракція внесла формулу недовіря уряду і запитала голову його, чи кабінет таки піде до демісії; після того, парламент голосував проти влади і кабінет припинив своє недовге існування. Ходять чутки, що в цій історії не обійшлося без московських пальців.

***

На 76-му році життя помер Герберт Асквіт, лорд Оксфордський, один з найвидатніших політичних діячів Англії за останній час. Ученик Гладстона, типовий представник старого лібералізму, такого характерного для історії британської імперії в 2-ій половині XIX і в початку XX століть.

Асквіт народився в глибоко побожній, пуританській родині в Йоркширській окрузі, звідки, як кажуть англійці, виходять люди непохитної волі. Учився він в Оксфорді, став адвокатом, вславився, як оборонець ірландського патріота Парнелля, лідера робітництва Берідса то-що. Набув такої популярності, що йому з 16-ти місцевостей пропонували виступити кандидатом до парламенту, але він погодився лише на 17-ту пропозицію і був обраний од одної малої шотландської округи в 1886 році, як кандидат ліберальної партії. В 40 літ—для Англії юнаком — став міністром в кабінеті Гладстона, головою ради міністрів був з 1907 по 1916 рік, себ-то правив Англією за першої половини світової війни. Найбільшим його політичним ділом був ірландський гомруль, якого не міг дати Ірландії сам Гладстон і для якого Асквітові довелося вжити майже революційних для Англії методів, а саме—обмежити права палати лордів, одібравши од неї право абсолютного вето. На старості літ Асквітові довелося пережити тяжкі розчарування. В партії проти нього вів успішні інтриги Ллойд Джордж, якого він вивів у люде; на виборах 1924 року занепали ліберали. Впав з ними і Асквіт. Щоб аберегти його для політичного життя, його противники — консерватори — запропонували королеві призначити його членом палати лордів з титулом графа Оксфордського. Од того часу він став лордом — членом вищої палати.

Людина, що вісім літ правила найбільшою в світі державою, так мало була забезпечена матеріально, що його приятелі організували національну підписку, яка дала йому дві тисячі фунтів стерлінгів доживотної пенсії. Родина Асквіта одмовилася од почесної пропозиції британського уряду поховати його, як національного діяча, в Вестмінстерському абатстві, а одвезла його тіло до скромного родинного склеповища. З смертю Асквіта ще більше змаліла колись славна англійська ліберальна партія.

Observer.

З П Р Е С И.

В додаток до звістки про заколоти між місцевою людністю та жидівськими колоністами на Україні, що їх за «Prager Presse» наводили ми минулого разу, подаємо ми де-які подробиці, які знаходимо в «Journal de Geneve». Ця завжди така обережна газета в ч. 49 пише:

«Селяне піднялися проти захоплення краю жидами, яким було наділено великі простори землі в той час, коли до війни українці одержували тільки дрібні земельні наділи. Селяне вигнали жидів і зруйнували їхні ферми».

«Наслідком цього повстання є те, що жида — поспішно кидають край і імміграція припинилася раптово».

* * *

Спиняючися над «фактичною ліквідацією» жидівської колонізації на Україні,

«що давала досі до 60 відс. усієї землі, яку одводили жидам-поселенцям»,

та констатуючи

«безперечний провал жидівської хліборобської колонізації на Україні — себ то там, де вона єдине й могла мати де-яке значіння та шанси на успіх».

(ростріл всюди наш),

«Разсвѣтъ» ч. 7., говорить про проект колонізації «въ мѣстахъ не столь отдаленныхъ», і так оцінює становище:

«Україна, Крим, Білорусія були маленьким, але реальним і корисним ділом. Сибір — діло велике, фантастичне і шкідливе».

А тому,

«Лояльна опозиція ідеї переселення жидів на землі в Криму, на Україні і в Білорусії повинна змінитися одвертою і рішучою боротьбою проти Сибірської авантюри».

Отже, як бачимо в жидівського органа, який свого часу, хоч і «лояльно», але досить твердо виступив проти жидівської колонізації на Україні, тепер дві мірки: наділення жидів землею на Україні — «діло реальне й корисне», в Сибірі — «фантастичне і шкідливе».

* * *

«Сибірська авантюра» не так до вподоби, як свого часу припала до серця їм «українська авантюра», і тим американським крезам, які щедро фінансували колонізацію нашої землі жидами. Д-р Розен, директор Агро-Джонт а в Росії, як передає «Разсвѣтъ» ч. 8, заявив представникові ЕТА, що

«Агро-Джойнт не братиме участі в реалізації цього проєкта, який уявляє величезні труднощі і не досить обслідуваний», —

До того ще треба додати, що д-р Розен підкреслив, що

«досі ми улаштовували колоністів в районах, що їх дослідили наші агрономи і що їх ми самі обрали».

* * *

В ч. 39 празької газети «Народні Лісти» вміщено нотатку під заголовком «Curricullm vitae», де начитуємо таке:

Минулого тижня прибув до Парижа давно вже оголошений новий посол совітської влади т. Валерьян Довгалевський. Таке голосне подібне до слов'янського прізвиське, що під ним ніхто би не подумав про п. Шадебаха.

— Але куди поділася відома французька ввічливість? Паризька преса в своїй переважачій більшості привітала п. Довгалевського дуже неприязно, иншими словами: привітала його як, старого знайомого, навіть і під час війни. В Тулузі він вивчився на електротехника, і то була можливо одинока порядна і чесна річ, яку він зробив. В р. 1914 працював він на газовій станції і пізніше в мійській електричній станції в Бордо, а з ним товариші Левенштейн і Шварцбард, який в минулому році зробився відомим як вбивця нещасного отамана Петлюри.

Для українського суспільства інтерес цієї нотатки не в тім, щоб ми цікавилися самою особою п. Довгалевського, але в тім, що виявляє звязок вбивці Шварцбарда зі старою Ленінською гвардією, ще в довійськові часи. А товариш Торес, а за ним і все жидівство аж роспи-нався, доказував так, що Шварцбард з большевиками жадних стосун-ків ніколи не мав.

Хроніка.

3 Великої України

— Виставка укр. килимів. При Полтавському державному музею відкрилася виставка укр. килимів. Виставка триватиме півтора місяці. З своєї власної великої збірки килимів музей виставляє до 500. Виставка має своїм завданням познайомити суспільство з килимарством на Україні. («Пр. Пр.» ч. 30).

— Проф. Ф. Ернст — член державної Академії Художніх Наук. Державна Академія Художніх Наук у Москві обрала відомого дослідника укр. мистецтва на свого члена-кореспондента. («Пр. Пр.» ч. 30).

— Словник правничої мови. Комісія преміювання наукових праць при Укрнауці на конкурсі 1927 року преміювала «Словник правничої мови», що його видала УАН («Пр. Пр.» ч. 30).

— 159.000.000 на освіту трудящим України. Цього року на освіту трудящихся мас України має бути видано 158.900.000 карб. По проекту Наркомпроса в 1929-30 р. не буде ні одної дитини поза школою. Мають поширити сітку семилітніх шкіл. На Україні працює більш, як 1.000 лікпунктів, в яких вчиться 40.000 школярів. У всіх ВУЗ'ах України вчиться біля 180.000 студентів. («Изв.» ч. 35).

— 50-літній ювілей голови ВУЦВК'а Петровського. Що не день, то якесь свято в Совдепії. Коли вичерпується жовтень, то знаходять щось інше. А все таки не живуть без свята. І до того всі свята переводяться з наказу згори в планетарному масштабі і обов'язково. Поки що останє з серії — це 50-ліття голови ВУЦВК'а Петровського («Пр. Пр.» ч. 30).

***

— Претензії укр. громадян до Америки. Через Київську Філію Держбанку низка осіб подала до уряду Сполучених Штатів Північної Америки ряд претензій на велику суму грошей. Особи, що подали претензії, — це родичі укр. громадян, що загинули в «імперіялістичній» війні, або від нещасних випадків. («Пр. Пр.» ч. 30).

— Позика для зміцнення селянського господарства. Оголошено наказа реввоєнсовіту ССРСР, який зазначає, що червона армія мусить взяти як найжвавішу участь в реалізації позики зміцнення селянського господарства. Щоб забезпечити участь у позиції командного і особливо рядового червоноармійського складу, виплату вартости облігацій треба розсрочити рядовому складові на термін 15 місяців, а всьому іншому до 10 місяців. В наказі

тільки нічого не сказано про армію чекістів, бо тим не накажеш. («Пр. Пр.» ч. 30).

— З «чубаровського фронту». Закінчився процес Ярошука і К-о, що намагався згвалтувати Шиліну, яка потім закінчила самогубством. Ярошука засуджено на 4 роки ув'язнення, Шиліна — чоловіка померлої — на 2 роки і Хоменка на 1 рік. Максимова і його жінку виправдано. («Изв.» ч. 35). Слідом за цим процесом розпочнеться другий, зв'язаний з ним. В цьому процесі фігуруватиме ціла група судово-слідчих робітників з їх сімейними нравами. Займеться цією справою верховний суд України. («Изв.» ч. 35).

На українських землях

На Волині, Холмщині, Підляшшю та Поліссі.

— Меліорація Полісся. Недавно польська рада міністрів ухвалила декрета про утворення бюро проєктів меліорації Полісся. Бюро міститиметься в Берестю. і його праця передбачена на протяг чотирьох літ. («Новий Час». ч. 18).

— Трупа Левицького. Тепер на Волині гостить українська трупа Левицького, що не тільки має добрих артистів, але й свої декорації та відповідно підібраний репертуар посідає. Є думка об'їхати крім Волині, — Холмщину, Підляшшя та Полісся. («Нове Життя» ч. 5).

— Свято укр. пісні. На заклик «Просвіти» у Львові відгукнулося село Новосілки на Томашівщині і місцева філія «Просвіти» улаштувала свято укр. пісні. Програм свята складався з рефератів, декламацій та співу хора. На кінець проспівано було «Заповіта». На свято

зібралася велика кількість селян. («Наше життя». ч. 6).

В Галичині.

— Загальні збори укр. лікарського Т-ва відбулися в кінці січня у Львові. Т-во досить широко розвинуло свою діяльність і наладнало тісніший зв'язок з науковими медичними колами соціальної України. Т-во видавало свій орган «Лікарський Вістник», а крім того влаштувало в т-ві і по-за ним наукові виклади. З кінцем м. р. заходами цього т-ва та т-ва природників був скликаний 11-й з'їзд укр. лікарів та природників. Після звіту, було обрано нову управу, на чолі якої став д-р. Є. Бурачинський («Діло» ч. 29).

— Труси й арештування у Львові. 7 лютого с.р. львівська поліція перевела трусу в помешканню УНДО та в помешканнях де-яких членів Центр. Комітету партії. Забрані протоколи засідань Центр. Комітету. Крім того зроблено трусу в редакції «Громадського Голоса», після якого арештовано редакторів М. Стохоза й О. Навроцького. Далі були арештовані редактор «Сельроба» К. Вальницький та редактор «Нашого Слова» Крайківський. Польська преса подає, що поліція арештувала досі 16 людей, яких підозрюють в приналежності до КПБУ, між ними редактора «Культури» Ст. Рудина («Новий Час». ч. 18).

Газетні звістки.

— Укр. церква в Югославії. За минулий 1927 р. укр. православна церква в Боснії все зростає, захоплюючи чим раз більше наше громадянство. Нині вона вже має двох священників, які обслуговують 305 укр. родин. Крім того в кожній укр. колонії є багато її прихильників,

так що заходить konieczна потреба мати ще двох священників, для здійснення чого й пороблені відповідні заходи («Дніпро». ч. 4).

— В обороні церкви. З Естонії прийшла вістка, що на Великій Україні коло Луганська (Донецчина) в кількох селах сталися криваві бійки між селянами і комуністами. Причиною цих бійок було те, що комуністи хотіли забрати на комуністичний клуб гроші, які були зібрані на віднову церкви. («Нарід» ч. 7).

— «Хай живе самостійність». Ризька агенція подас: «У Києві підчас святкування 10-ліття комуністичного перевороту по промовах, коли почалося співання «Інтернаціоналу» — українські студенти вчинили бурхливу демонстрацію з окликами «Хай живе самостійність». Чека перевела багато арештувань серед укр. студентів. Большевицькі газети жадають безоглядного поборювання українського самостійного руху». («Нарід» ч. 7).

— Укр. литовське т-во. В Ковні 20 січня заходами ініціативного гуртка заснувалося «Українсько-Литовське Т-во». До його центрального комітету увійшов цілий ряд значніших литовських діячів. Перші ж загальні збори висловили свій дружній привіт укр. борцям за здійснення найсвятішого ідеалу незалежної самостійної національної Української Держави». («Новий Час» ч. 16).

— «Союз Визволення України». В Києві, Одесі Дніпропетровському і інших містах України, масово розкидані відозви, підписані «Союзом Визволення України». Відозви закликають до організації вірних синів України і пояснюють, що кінець панування большевиків

на Україні вже близький. («Укр. Громада». ч. 10).

— До вивчення ' Запоріжжя. Історія заселення Буго-Гордівської та Інгульської паланок Запоріжжя не зважаючи на низку наукових робіт лишається все ж не цілком з'ясованою. Разом з тим, у зв'язку з розселенням та доселенням порожніх земель Зінов'ївщини, руйнуються сліди минулого. З огляду на це історик С. Шевченко, що нині працює в Зінов'ївському робітничому університеті, вдався з проханням до етнографічної комісії УАН дати йому доручення на право обслідування пам'яток старовини, що збереглися в Компанівському та Бобринецькому районах Зінов'ївщини. До свого прохання С. Шевченко додав детальний план майбутніх дослідів («Свобода» ч. 19).

— Вибух в Юзівці. На одній з шахт з Руденково-Юзівського району, які експлуатуються концесією німецьких промисловців, при одкритті скринь з динамітом стався вибух; 12 осіб було забито, 8 ранено. Серед убитих — троє німців («Посл. Новості». ч. 2517).

— А де ж «самостійна» Україна. У Брюсселі була вистава, присвячена 10-ти літньому ювілею совітів. На ній майже у всіх діяграмах Україна, як окрема автономна частина майже не існує. Так, наприклад, схема телефонів і телеграфів — центр Москва, а від неї йдуть лінії в різні кінці, також на Київ, Харків і Одесу. Досить цікава діяграма щодо відбудови країн по 1917 році. На території України дуже мало приступлено до відбудови і багато проєктів. У відділі московської літератури можна знайти кілька книжок українських, там же лежать книжки в калмуцькій та азербейджанській мові. Взагалі все українське й українська автономна республіка зміщане

настілки з республіками молдавськими і калмуцькими, що навіть освіченому українцеві не розібратися. Не забули большевики виставити й портрет С. Петлюри з підписом: «С. Петлюра, голова українських самостійників, «організатор погромів». Загальний вигляд вистави робив враження рухомої комуністичної пропаганди. («Діло». ч. 13).

3 життя укр. еміграції у Польщі

— Вечорниці Укр. Клубу у Варшаві 1-го лютого відбулися великі вечорниці Укр. Клубу у Варшаві. Саля «Danse Moderne» п. Вайшука збрала в цей вечір досить поважну кількість українського і не-українського громадянства. Вечорниці були багаті на різні атракції. З сольовими співами з успіхом виступала п. Назаркевич Тат'яна. Оваційно були прийняті наслідки голосування і а королеву балю, якою вибрано панну Ірену Рибчаківну. Летюча пошта провадилася на клубових листівках - цеглинках. До танців грала струнна оркестра п. Русаневича. Надзвичайно дешево і добре улаштований буфет дав прибуток. Буфетом завідувала пані Я. Драченкова.

— Об'єднання укр. націоналістів - державників. У Варшаві заснувалася націоналістична організація молоді під назвою «Об'єднання українських націоналістів-державників». Головнішими черговими завданнями Об'єднання є: а) ідеологічне виховування своїх членів для праці в майбутньому на користь укр. нації і держави, б.) чергова праця в дусі націоналістичних ідей в лоні різних українських організацій, в.) безпосередній зв'язок з Україною, г) пропаганда українських національно-державних ідеалів серед

чужинців, д) праця над зближенням українців всіх земель і т. д. Що-до ідеології і програму, на яких побудоване Об'єднання, то вони майже цілкомито сходяться з ідеологією і програмами вже існуючих українських націоналістичних організацій.

— Реферати в укр. клубі у Варшаві вже розпочато. Вони відбуватимуться кожної неділі на протязі лютого і березня в помешканні польської УМСА. Цей цикл рефератів розпочато рефератом п. Кавтарадзе, який відбувся 12 лютого і темою якого була Грузія. Даючи слово прелегентові, голова клубу п. І. Липовецький звернувся до присутніх з короткою промовою, в якій підкреслив спільну долю і спільні сторінки історії України і Грузії в минулому, закликаючи привітати присутніх на салі представників грузинського народу. Оваційні оплески були відповіддю на заклик. Свій виклад про Грузію п. Кавтарадзе розклав на три реферати. Перший з них обіймає історію Грузії до монгольських нападів, другий — до 1917 року, третій — революцію, боротьбу за незалежність аж до останнього часу.

— Свято 6-ої Січової Стрілецької дивізії відбулося в помешканню Укр. Центрального Комітет 12 лютого с.р. Було уряджено урочисту вечерю командиром 6-ої Січ. Стріл. дивізії, ген. М. Безручком з нагоди 8-ої річниці існування останньої. Окрім присутніх у Варшаві старшин цієї дивізії на вечері були присутні: військовий міністр ген. В. Сальський, представники інших дивізій та гості. На початку вечері ген. Безручко виголосив промову на честь п. Заступника Головного Отамана А. Лівницького. А військовий міністр виголосив довшу промову, в якій підкреслив заслуги 6-ої дивізії на полі бою за українську державність і заслуги її славетного вождя. Міністри відповідав ген. Безручко. Окрім того на вечері промовляли сот.

К. Мандзенко, який вітав командира дивізії в імені старшин дивізії, ген. В. Куш, який вітав 6-ту дивізію і її командира від імені Запорожців, М. Ковальський, що підкреслив високі бойові і моральні вартості ген. Безручка. Ген. В. Змієнко зачитує лист п. Заступника Головного Отамана А. М. Лівницького і президії Громади Старшин 6-ої Дивізії. Після цього, згадуючи тернисті шляхи, якими проходила дивізія, пропонує вшанувати вставанням пам'ять тих, хто в лавах дивізії і під її прапором зложив свою голову. Пані Н. Саліковська вітає командира 6-ої дивізії від імені Союзу Жінок-Українок, а І. Липовецький, пригадуючи 1921 і 22 р. часи повстання студентського руху в таборах, дякує ген. Безручка за те співчуття і опіку, які таборові студентство від нього одержало. Частина тих, що тоді рвалася до школи, були присутні тут на вечері, вже jako інженери. Інж. Ржевуський вітає Командира від імені стрільців 6-ої дивізії, І. Липовецький від імені Правління Укр. Клубу у Варшаві вітає ген. М. Безручка, яко громадянського діяча і яко б. голову клубу. Далі промовляти інж. Прохорів, сот. К. Мандзенко та інші. Вечеря пройшла в надзвичайно милому настрої. В усьому було видно дух 6-ої стрілецької дивізії — дух єдності, дисципліни і глибокої відданості батьківщині. 6-та Січова Стрілецька Дивізія живе!..

В Америці.

— Нові укр. православні громади. Заходами священика Лещинина у Виста та Сарто (Манітоба) з'організовано нові укр. православні громади, якими були обрані відповідні церковні комітети. Завданням цих комітетів є дбання за дальше поширення рідного релігійного руху в ближчих околицях. («Дніпро». ч. 5).

— Український Народний Дім у Вінні-

пегу. В кінці січня ц. р. у Вінніпегу відбулися загальні збори Укр. Народ. Дому, на яких зійшлося більше як півтори сотні дійсних членів. Із зроблених звітів видно, що т-во має ще боргу трохи більше як 12 тисяч доларів. Але до каси поступають увесь час гроші, отже гадають, що незабаром цей борг мають сплатити. Протягом минулого року Народний Дім дав коло 9 тисяч доларів прибутку. В біжучім році т-во значно збільшилося, бо число членів постійно зростає. На чолі нової управи стоїть п. С. Ковбля («Канадійський фармер» ч. 5).

— Українець - винахідник. Недавно до Нью-Йорку прибув з Куби Василь Орловський, який є відомий як винахідник підводних суден для підіймання тягарів з морського дна. Вашингтонський уряд з огляду на недавню катастрофу з підводним човном С.4. зацікавився винаходом В. Орловського та запросило його до Сполучених Штатів, де він буде працювати в державних робітнях в Дубойс, Пенсильванія. («Свобода». ч. 22)

БІБЛІОГРАФІЯ.

Нові видання Української Академії Наук.

Українська Академія Наук розвиває невтомну видавничу діяльність, збагачуючи нашу наукову літературу все новими і дуже цінними здобутками. Про 3-х томовий «Ювілейний Збірник» в честь академіка Д. Багалія вже згадувалося на сторінках «Трибуна». Варто додати до сказаного, що в цих 3 томах узяло участь своїми працями понад 150 авторів. Серед них багато не тільки укр. дослідників, але й чимало російських учених, членів Петроградської Академії Наук, професорів університетів, взагалі людей з дуже поважним науковим ім'ям. Розуміється, серед тих 150 праць,

що уміщені в збірнику, не всі однакової ваги, не мало там принагідних статей і заміток, як то буває в ювілейних збірниках, але є чимало й дуже солідних та цінних розвідок з поля укр. археології, історії, історії письменства, мистецтва, народнього господарства України і т. и. Видання за короткої порівнюючи час такої обширної книги (разом 2.045 ст.) свідчить про те, що друкарська справа Академії, налагоджена вже досить добре.

Майже одночасно з ювілейним збірником в честь Багалія, випустив два томи своїх видань Соціально-Економічний Відділ Академії: том 5-6 «Записок» (Київ. 1927. ст. LXV + 459) і випуск 3-ій «Праць комісії для вивчення історії західно-руського та українського права» (Київ. 1927. ст. XIV-500-II). Видання Соціально-Економічного Відділу заслуговують особливої уваги: відомо бо, що більшовики погасовували юридичні факультети і наука права, особливо українського, має єдиний притулок на Україні лише при Академії. Тим часом саме серед українців чимало добрих знавців права, які займали катедри по російських університетах та інших високих школах, які займаючи посади судових установ, в той же час працювали і над теоретичними питаннями з обсягу права. Тепер видно, як Соціально-Економічний Відділ Академії, під головуванням акад. М. П. Василенка, помалу об'єднав біля себе цілий ряд видатних наукових сил, і його видання містять здебільшого праці й розвідки, які зробили б честь якому хочете фаховому західно-європейському журналові.

В ньому V-VI томі «Записок» звертають на себе увагу передовсім розвідки акад. Ф. В. Тарановського: «Літературна полеміка 60-х років XVII віку про мету польської держави, як привід про відокремлення догматично-юридичного вивчення політичного устрою Речі Посполитої» і «Перший систематичний вик-

лад догми державного права Речі Посполитої в 2-ій половині XVII віку в трактаті Хвальковського». Обидві розвідки дають матеріял не тільки для історії польського права, але також і про укр. козацчин та її місце в Речі Посполитій. На жаль, розмір моєї замітки не дозволяє мені зупинятися на змісті як тих розвідок, так і дальших статей і я обмежуся лише тим, що наведу самі назви. Але і вони дадуть поняття про цінність книги. Отже дальші розвідки і статті в V-VI томі такі: акад. О. О. Малиновський — «Про студії над злочинністю та злочинцями»; акад., К. Г. Воблий — «Польський ринок смакових і харчових надб'їв (1905-1913)»; А. І. Ярошевич — «Капіталістична орента на Україні за польської доби»; акад. О. Н. Гіляров — «Схема сорої філософії в освітленні історичного матеріялізму»; акад. В. Є. Грабар — «Питання державного і міжнароднього права в коментарях Джона Мера до Сентенцій Петра Ломбарда»; акад. С. С. Дністрянський — «Соціальні форми права»; акад. Л. Н. Яснопольський — «Німецька валютна реформа та господарчий стан Німеччини»; проф. А. Є. Кристер — «Приналежності та складові частини річей в історії російського та українського права». Нарешті том замикається оглядом журнальної літератури про міжнароднє право за роки 1925-26 проф. Б. А. Ландау. Треба ще згадати за звіт Соціально-Економічного Відділу Академії за 1926 рік, поданий на початку тому в укр. та франц. мовах.

Такий самий та різноманітний зміст і «Праць» відділу. Тут маємо кілька великих статей. З них деякі — справжні монографії. Статті такі: В. І. Новицький — «Снеми Руської Землі X-XII віків»; проф. М. О. Максименко — «Про смердів Руської Правди»; С. І. Борисенко — «Утворення професійної адвокатури в Литовсько-Руській державі»; М. Ф. Тищенко — «Гуральне право на Лівобережній Україні до кінця XVIII віку»; проф. М. Є. Слабченко — «Соціально-правова організація

Січи Запорозької» (найбільша розвідка в книзі, (бере ст. 203-340); далі йдуть наукові звідомлення, полеміка і зауваження критика і бібліографія.

Цікаво зазначити той інтерес, з яким київські вчені стежать за всіма новими появами на полі науки українського права по-за межами сов. України. Так, сливе усі праці укр. учених на еміграції служать предметом дуже докладних звідомлень і рецензій. Спеціально у цім III-ім випуску «Праць» багат уваги присвячено писанням проф. Р. Лашенка (в Прагі). Рецензії на деякі з тих писань, уміщені в попередніх випусках, викликали відповідь проф. Лашенка умішену в цім III-ім випуску і цілий ряд полемічних заміток з їх приводу.

Розуміється, можна тільки тішитися, що між укр. вченими, розсіяними по всьому світу, налагоджується сякий-такий обмін духовний, бо тільки при такому обміні, при постійних взає-

минах і спільності наукової праці можливий справжній поступ укр. науки.

Книголюб.

Лист до Редакції.

20 Лютого 1927

Хвальна Редакціє!

В статті п. Славинського вміщеної в ч. 7 «Тризуба» автор допустився помилки, назвавши головою Проводу Українських Націоналістів.

Маю за шану зазначити, що я був лише головою Конференції, відозву якої певно бачив шановний автор, але Головою Проводу я не є.

Прошу не відмовити в видрукуванні цих кількох слів пояснення в вашім шановнім часописі.

З правдивим поважанням

Д. м. Андрієвський

Зміст.

— Париж, неділя, 26 лютого 1928 року — ст. 1. А. Яковлів. Основи конституції УНР — ст. 3. О. Лотоцький. «Пункти малоросійського духовенства» — ст. 8. Є. Оनाцький. Карнавал і Колодій — ст. 10. Лист з Балканів — ст. 13. Лист з Італії — ст. 15. — Лист із Румунії — ст. 16. O b s e r v a t o r. З міжнароднього життя — ст. 20. З преси — ст. 23. Хроніка. — З Великої України — ст. 25. На укр. землях — ст. 26. Газетні звістки — ст. 26. З життя укр. еміграції. — В Польщі — ст. 28. В Америці — ст. 29. Бібліографія — ст. 29.

ОБ'ЄДНАНА УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА у ФРАНЦІЇ

(П А Р И Ж)

Рада Громади сповіщає членів Громади, що в субботу 25 лютого ц. р.

на 54, rue Mademoiselle, Paris XV.

відбудеться продовження Загальних Зборів,

що не закінчилися 18 лютого. Початок зборів о 20-30 год. За відсутністю кворуму о 20-30 год, збори розпочнуться о 21 год. при всякій кількості присутніх членів.

Рада Громади.

ФОНД УКРАЇНСЬКИХ ІНВАЛІДІВ

при Т-ві б. вояків Армії У.Н.Р. у Франції

Управа Т-ва б. Вояків Армії У.Н.Р. у Франції доводить до відома своїх членів та всіх бувших вояків українських армій, що нею засновано спеціальний Фонд допомоги інвалідам, які, живучи в тяжких умовах еміграційного життя у Франції, втрачають або вже втратили свою працездатність.

Змучені попередньою кількітною війною та трьома роками визвольної боротьби з ворогами України, наші борці нелегко переносять умови фізичної праці на чужині. Багато з них вже й зараз в такому стані, що потребують матеріальної підпори й число таких наших товаришів по зброї буде збільшуватись.

Наша військова гідність і національна честь вимагають від усіх нас дбати про цих знесилених або покалічених, бо лише на самих себе ми мусимо покладатись і взаємно допомагати.

Управа Т-ва, закликаючи до пожертви на Фонд Інвалідів, проєктує придбати в околицях Парижу будинок з землею та влаштувати там притулок для наших інвалідів.

Памятайте, що даючи пожертву на Фонд Українських Інвалідів. Ви, може, помагасте собі самому.

Не дайте загинути своєму братові інвалідові, якому доля судила тяжчий шлях, ніж Вам.

Управа Товариства.

Пожертви надсилати: Mr. RUDICEV, 42, rue Denfert-Rochereau, Paris V-e.

Журнал Військова Справа

В березню міс. виходитиме з друку друге число журналу.

З м і с т: 1) Піхота. (Організація піхоти. Накази. Зв'язок). 2) Танки та їх історія. 3) Артилерія. Робота її в бою та умови успіху цієї роботи. Ген. Сварика. 4) Піхота та її вогневі засоби. Сотн. Гончарів. 5) Зусилля Франції підчас і після Великої Війни. перекл. з франц. Сотн. Чорний Лучко. 6) Розвиток цивільної авіації у наших сусідів. Сотн. Золотаренко. 7) Загибель студентського курія під Крутами. 8) Хроніка військового життя в чужоземних арміях. 9) Життя Товариства.

Осіб, що бажають набути ч. 2 журналу. Управа Товариства прохас звертатись заздалегідь на дресі.:

I. Rudicev. 42: rue Denfert-Rochereau. Paris V.

Культурно-освітній відділ УПРАВИ Т-ВА Б. ВОЯКІВ АРМІЇ У.Н.Р. організовує під орудою п. В. СОЛОНАРА струнну оркестру для публичних виступів.

Потрібні музиканти: мандоліністи, гітаристи, балалаєчники та інші.

Зголошуватися по адресі: Mr. V. Solonar.

158, Rue du Vieux Pont de Sevres. Billancourt S-S.

Редакція і Адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris V.

Поштова адреса: «Le Trident» (Tryzoub). Boite post. № 15. Paris XIII.

Редагує—Комітет.

Адміністратор: Іл. Косенко

Le Gérant: M-me A. Perdrizet.